मानव अधिकार दिवस

आइलीन फिशर तथा ऑलिव रेब

चित्र: लिसल वील

मराठी: अश्विनी बर्वे

मानव अधिकार दिवस

आइलीन फिशर तथा ऑलिव रेब

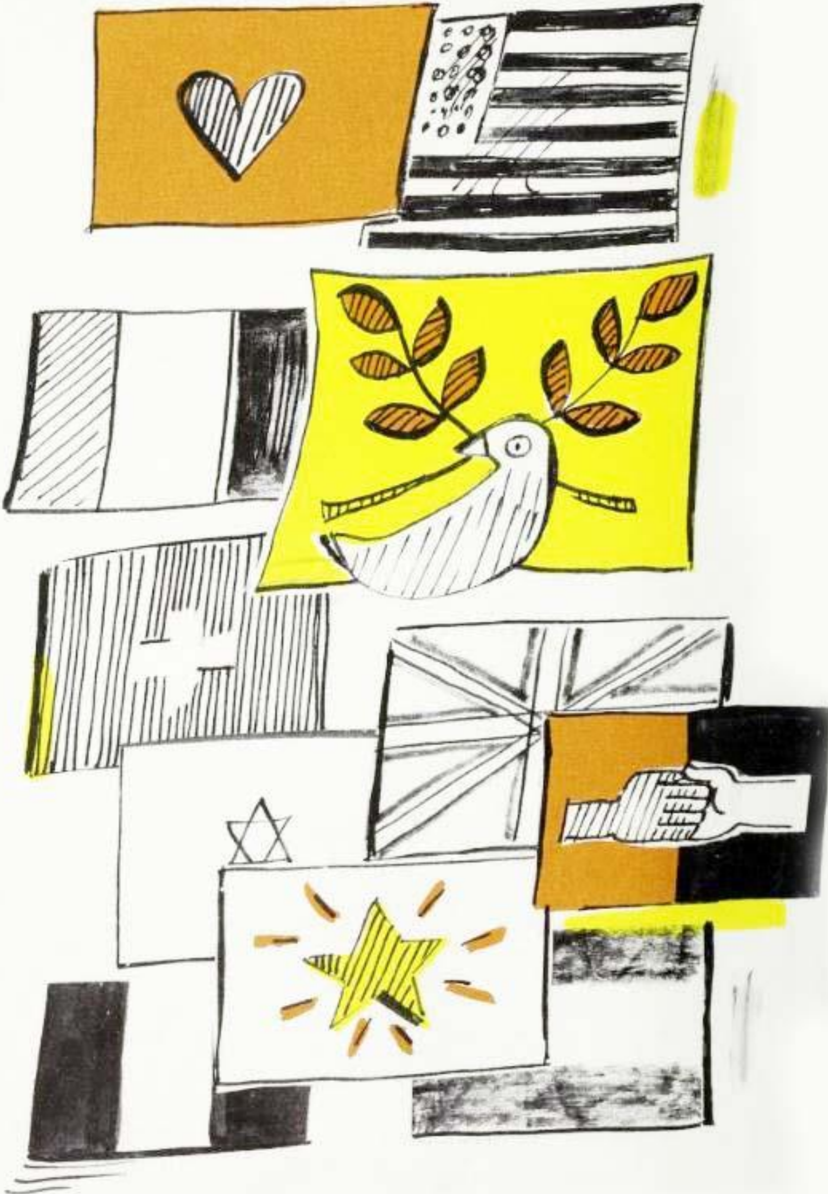
चित्र: लिसल वील

मराठी: अश्विनी बर्वे

मानव अधिकार दिवस

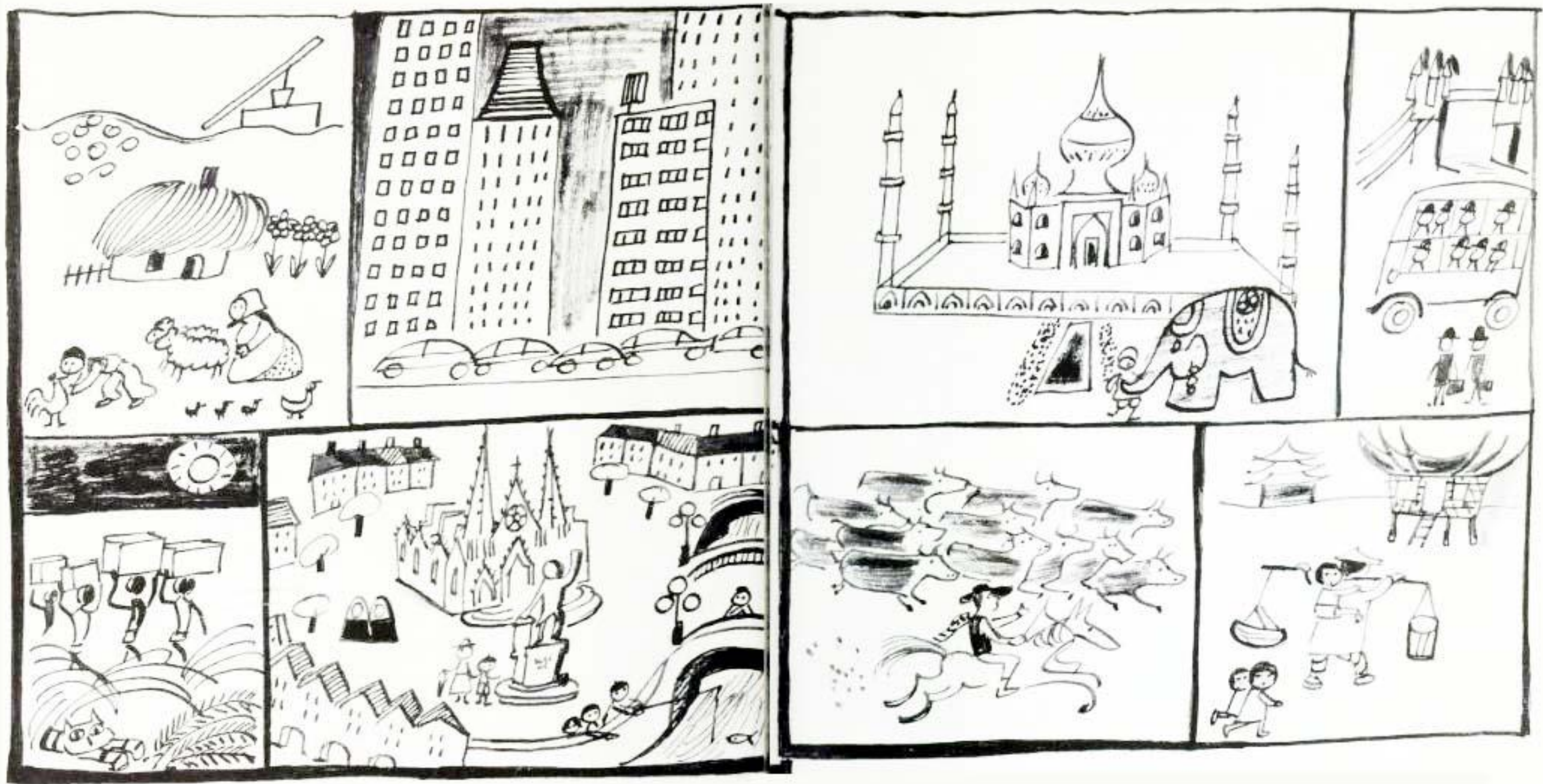
मानवी हक्क दिन हा आमच्या नवीन सुट्ट्यांपैकी एक आहे. पण ती मांडणारी कल्पना फार जुनी आहे. हे खरे तर गेल्या अनेक वर्षांच्या संघर्षातून जनतेने मिळवलेल्या हक्कांचे प्रतीक आहे. आणि भविष्यात ते जिंकण्याची आशा असलेल्या हक्कांबद्दल देखील

मुक्त होण्याचा अधिकार!

समान अधिकार!

पुढे जाण्याचा अधिकार!

१० डिसेंबर रोजी मानवी हक्क दिन साजरा केला जातो. मुक्त जगातील सर्व लोकांचा हा दिवस आहे.

हे लोक जुन्या देशांमध्ये राहतात आणि नवीन देशांमध्येही राहतात. ते श्रीमंत आणि गरीब देशांचे रहिवासी आहेत. ते लहान आणि मोठ्या दोन्ही देशांमध्ये राहतात.

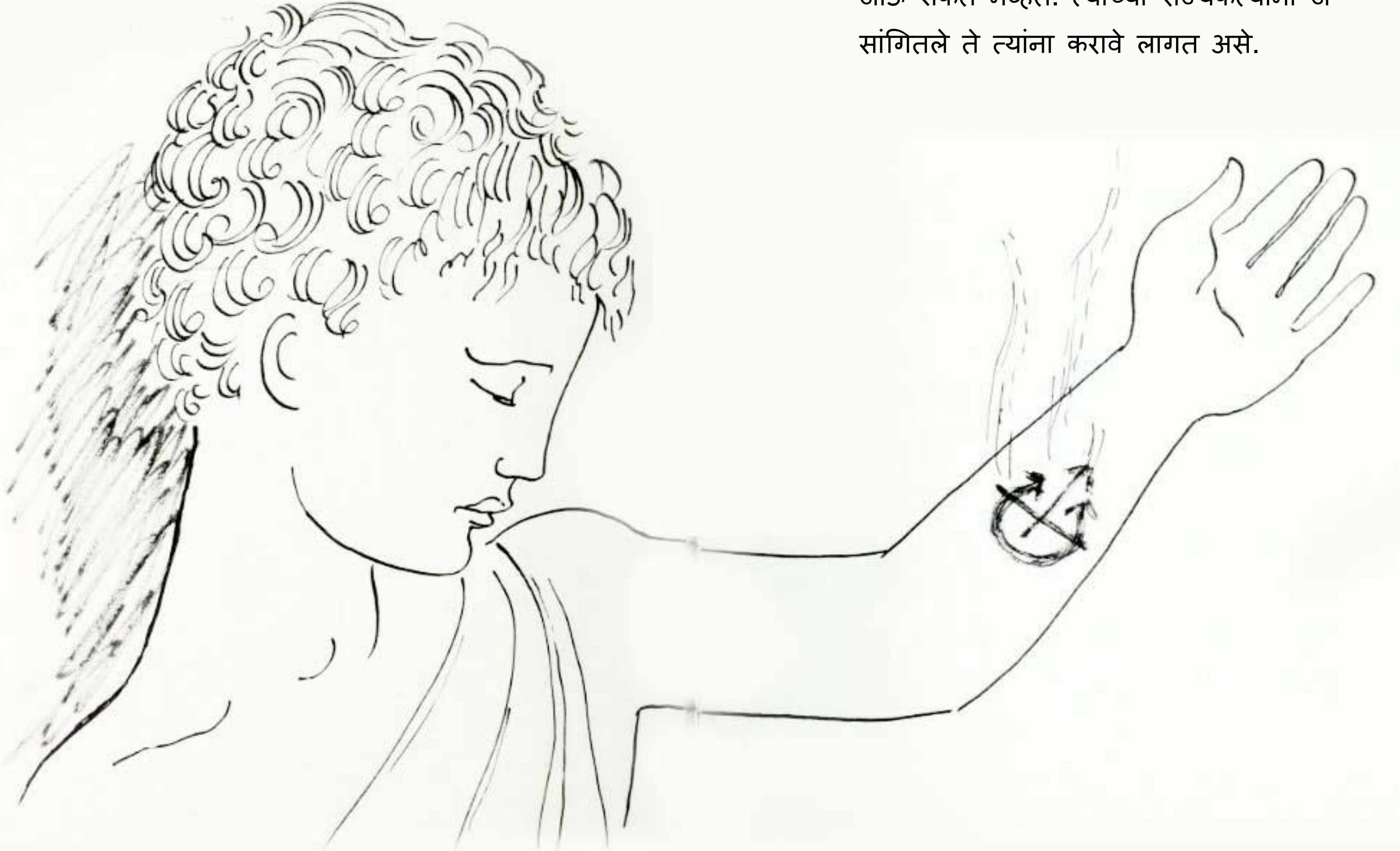
ते मातीच्या झोपड्यांमध्ये आणि विटांनी बनवलेल्या कायमस्वरूपी घरांमध्ये राहतात. ते भातशेती आणि कारखान्यांमध्ये काम करतात. ते काळे, पांढरे आणि तपकिरी, त्वचेच्या प्रत्येक रंगाचे लोक आहेत.

पण आजच्या खूप आधी प्रत्येक देशात मोजक्याच लोकांना अधिकार असायचे. हे राज्यकर्ते आणि श्रीमंत लोक होते. त्यांनी त्यांच्या इच्छेनुसार देश चालवला. त्या काळी प्रत्येक देशात अनेक लोक गुलाम होते. सूर्योदयापासून सूर्यास्तापर्यंत त्यांना मेहनत करावी लागली. या गुलामांना कोणतेही अधिकार नव्हते. त्याच्या विचारांशिवाय त्याला स्वतःचे काहीच नव्हते. इजिप्तमध्ये हजारो गुलामांनी पिरॅमिड बांधले. त्यांना मोठमोठे खडक कोरायचे होते, ते खेचायचे होते आणि नंतर ते जागेवर लावायचे होते. ते नेहमी थकलेले आणि भुकेले असायचे.

इटलीतील रोमन शेतात हजारो गुलाम कष्ट करत. जसे गुरांना ओळखण्यासाठी ब्रँडेड केले जाते तसे ते गरम लोखंडाने ब्रँडेड केले गेले. त्यांना सकाळी शेतात आणि रात्री तळघरात नेले जाई.

याचा अर्थ बहुतेक लोक चांगल्या जीवनाची कोणतीही आशा न ठेवता त्यांचे जीवन जगत होते. जे गुलाम नव्हते त्यांनाही हे लागू होते. त्यांना जिथे जन्म झाला तिथे राहायला आणि काम करायला भाग पाडलं. ते इतरत्र कुठेही जाऊ शकत नव्हते. त्यांच्या राज्यकर्त्यांनी जे सांगितले ते त्यांना करावे लागत असे.

मग असे काही घडले ज्यामुळे लोकांमध्ये आशेचा किरण निर्माण झाला. ही घटना ७५० वर्षांपूर्वीची आहे. म्हणजे कोलंबसने अमेरिका शोधण्याच्या खूप आधी.इंग्लंडचा राजा जॉन याने जास्तीत जास्त संपत्ती मिळवण्याचा प्रयत्न केला. आणि शक्य तेवढी सत्ता मिळवण्याचाही प्रयत्न केला. त्याने जहागिरदारांच्या जमिनी ताब्यात घेतल्या. व्यापाऱ्यांच्या मालाने भरलेल्या बैलगाड्या जप्त करण्यात आल्या आणि शेतकऱ्यांची पिके जबरदस्तीने नेण्यात आली. आणि हा सर्व निषेध दडपण्यासाठी विनाकारण लोकांना तुरुंगात टाकले.

यानंतर पहिल्यांदाच लोकांनी एकत्र येऊन आपल्या राजाविरुद्ध आवाज उठवला. त्यांनी त्यांच्या हक्कांची मागणी केली आणि ते म्हणाले की त्यांना : तुमच्या वस्तूंची मालकी कायम ठेवण्याचा अधिकार आहे. निष्पक्ष सुनावणीचा अधिकार आहे. क्रूर शासकापासून संरक्षणाचा अधिकार आहे. सामंतांनी हे अधिकार मॅग्ना कार्टा नावाच्या घोषणेमध्ये लिहिले. त्याने राजाविरुद्ध सैन्यही तयार केले. याचा अर्थ असा की किंग जॉनने जाहीरनाम्यावर स्वाक्षरी करण्यास नकार दिल्यास ते लढण्यास तयार होते. लंडनपासून वीस मैल दूर टेम्स नदीच्या काठावर असलेल्या एका शेतात किंग जॉनला थोर लोक आणि लोकांचा जमाव भेटला. त्याने लोकांचा रागाने ओरडताना ऐकले आणि त्यांचे सैन्य लढण्यासाठी झुकलेले पाहिले. त्यांनी मॅग्नाकार्टावर स्वाक्षरी केली. मानवाधिकाराचा हा पहिला विजय होता.

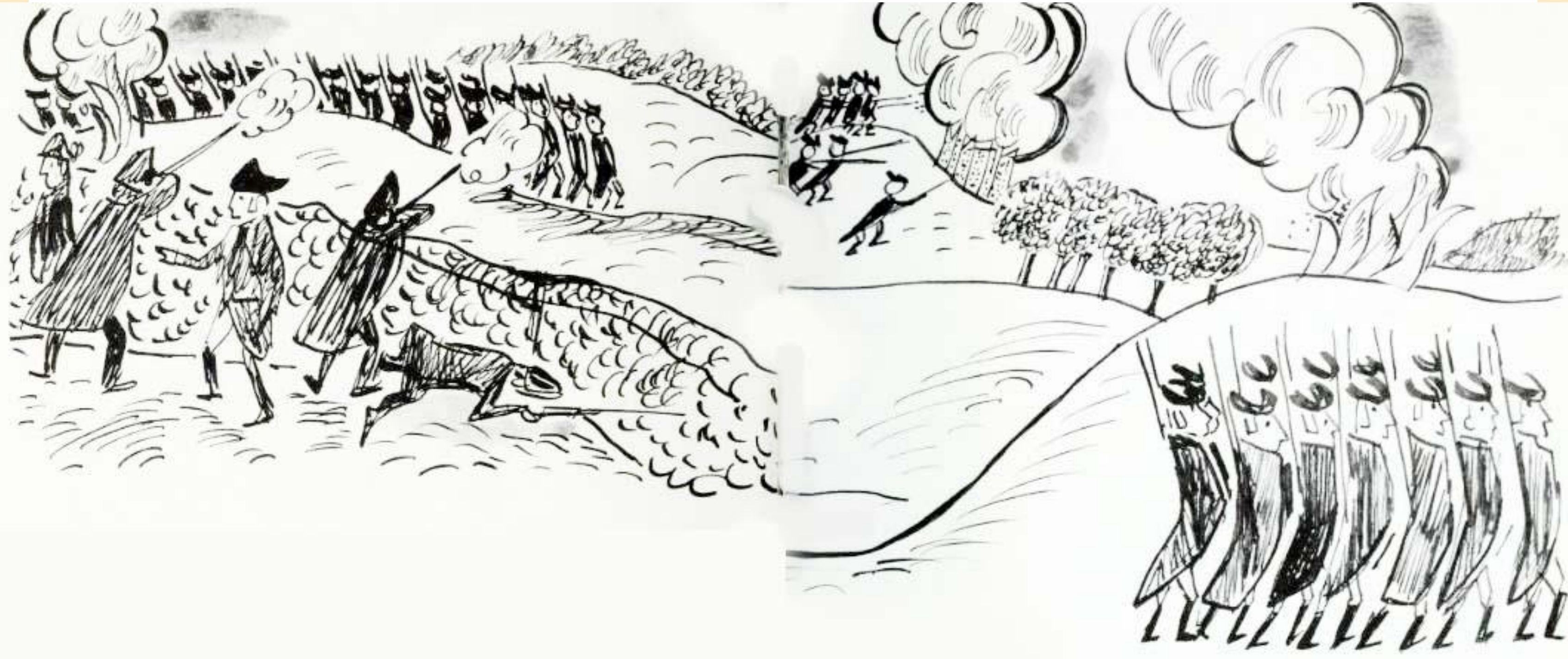
MAGNA ChARTA June 15 · 1215

सुमारे दोनशे वर्षांपूर्वी युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका अस्तित्वात नव्हती. त्याच्या जागी फक्त तेरा वसाहती होत्या, ज्या इंग्लंडच्या अधीन होत्या.

इंग्लंडच्या शासकाने या वसाहतींवर राज्य केले. परंतु वसाहतींमधील रहिवाशांना इंग्रज लोकांसारखे अधिकार नव्हते. राजा त्यांना कर भरण्यास सांगतो, परंतु कायदे बनवताना त्यांची कोणतीही मदत घेत नाही. तर लोक म्हणाले नाही! हे करणार नाही!

चहाने भरलेली तीन जहाजे बोस्टन बंदरात पोहोचली. बोस्टनच्या लोकांनी चहावर कर भरण्यास नकार दिला. त्यांच्यापैकी काही अमेरिकेतील (रेड-इंडियन्स) मूळचे कपडे परिधान करून त्या जहाजांवर चढले. त्यांनी सगळा चहा बंदरात टाकला.

‘बोस्टन टी पार्टी' नावाच्या या घटनेने इंग्लंडचा राजा संतापला. वसाहतीतील लोकांनी राजाने केलेल्या कायद्यांचे पालन करावे म्हणून त्यांनी सैन्य पाठवले. पण लोक घाबरले नाहीत, मागे हटले नाहीत. लोक म्हणाले: राजाने आमचा बराच काळ अधिकार हिरावून घेतला आहे. आता आम्ही राजाची आज्ञा मानणार नाही. आम्ही मुक्त राज्य आहोत. पण हे स्वातंत्र्य मिळवण्यासाठी त्यांना युद्ध करावे लागले.

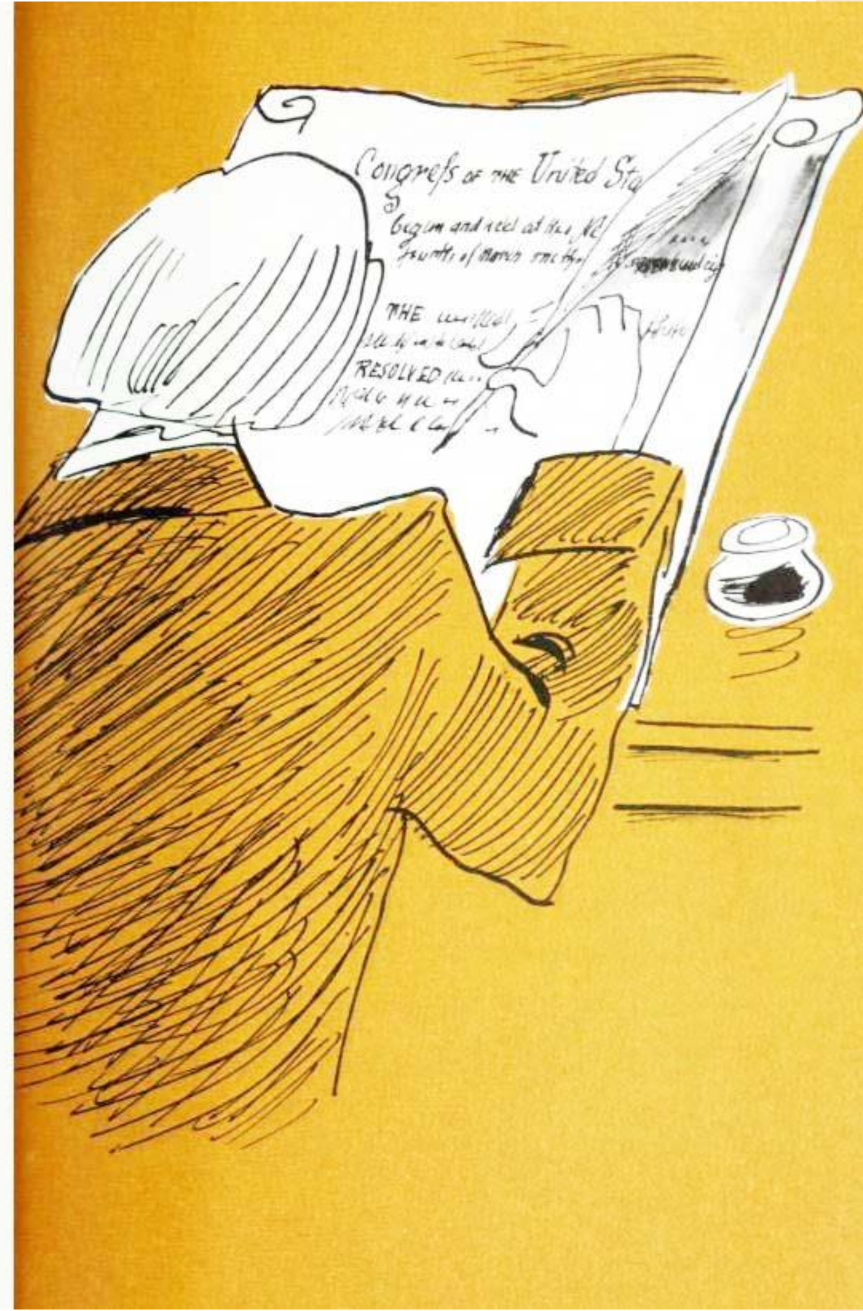
लोकांनी आपले नांगर, दुकाने आणि साधने सोडून जनरल जॉर्ज वॉशिंग्टनच्या नेतृत्वाखाली लढायला गेले. पण प्रत्येकाला देण्यासाठी त्यांच्याकडे पुरेशा बंदुका नव्हत्या. लवकरच हे सैनिक थकले आणि भुकेले झाले. थंड वातावरणात ते थरथर कापले, पण धैर्याने लढत राहिले. आणि शेवटी जिंकले.

मग या तेरा राज्यांनी एकत्र येऊन संविधान बनवले. यामध्ये ते कायदे नोंदवले गेले ज्यानुसार युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिकेचा कारभार चालवायचा होता.

मात्र या संविधानात जनतेच्या हक्कांचा उल्लेख नव्हता. प्रत्येक राज्यातील लोकांना याचा धक्का बसला. त्यांनी आवाज काढला. ज्या हक्कांसाठी आम्ही लढलो ते कुठे आहेत, असा सवाल केला.

बोलण्याचे स्वातंत्र. पत्रकारितेचे स्वातंत्र्य. स्वतःच्या धर्माचे पालन करण्याचे स्वातंत्र्य.सभा घेण्याचे स्वातंत्र्य. जूरीद्वारे चाचणी घेण्याचा अधिकार. आमचे इतर हक्क.आणि त्याने मागणी केली:

आमचे हक्क 'बिल ऑफ राइट्स' मध्ये नोंदवले गेले पाहिजेत, अन्यथा आम्ही सुरक्षित राहणार नाही. त्यामुळे राज्यघटनेत हक्काचे विधेयक समाविष्ट करण्यात आले.

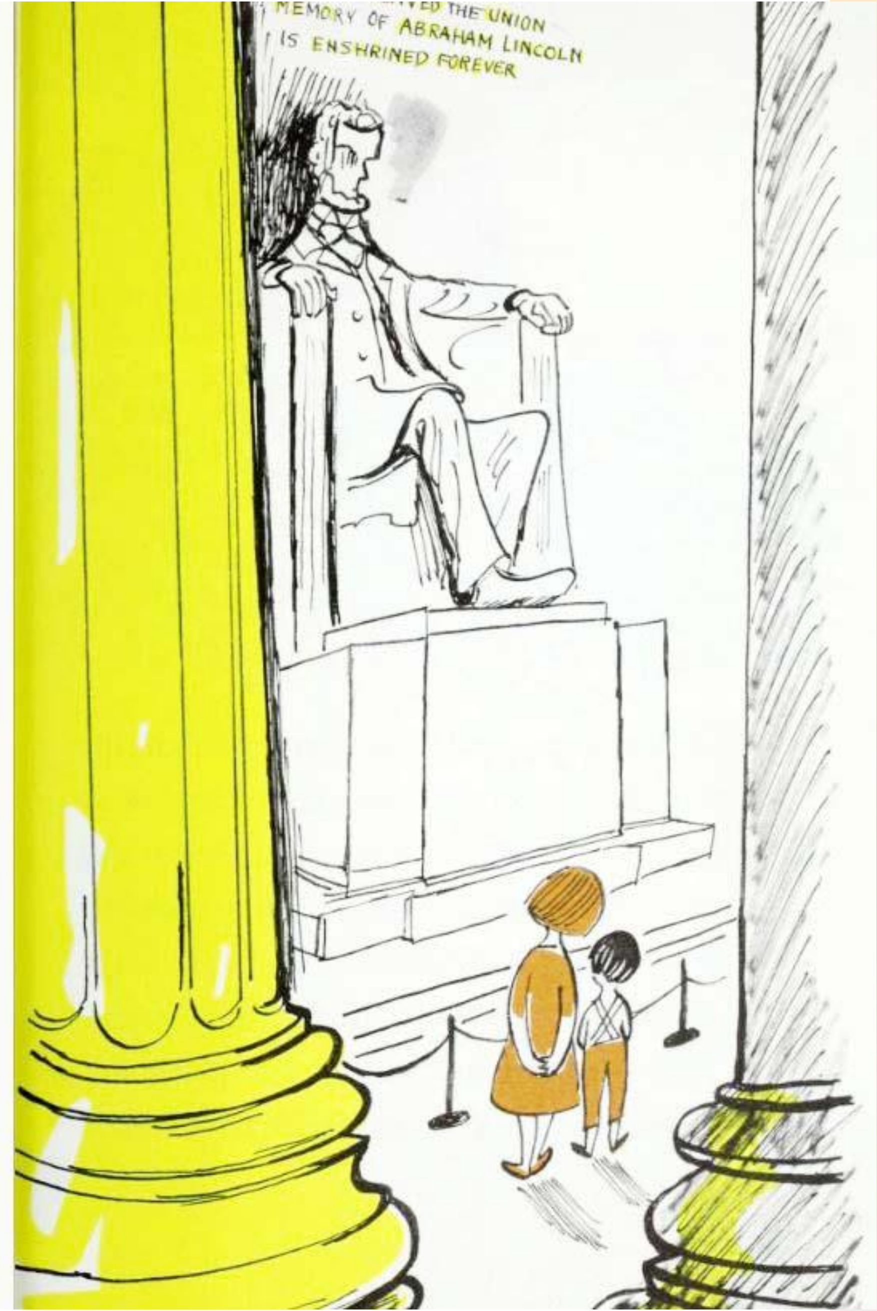

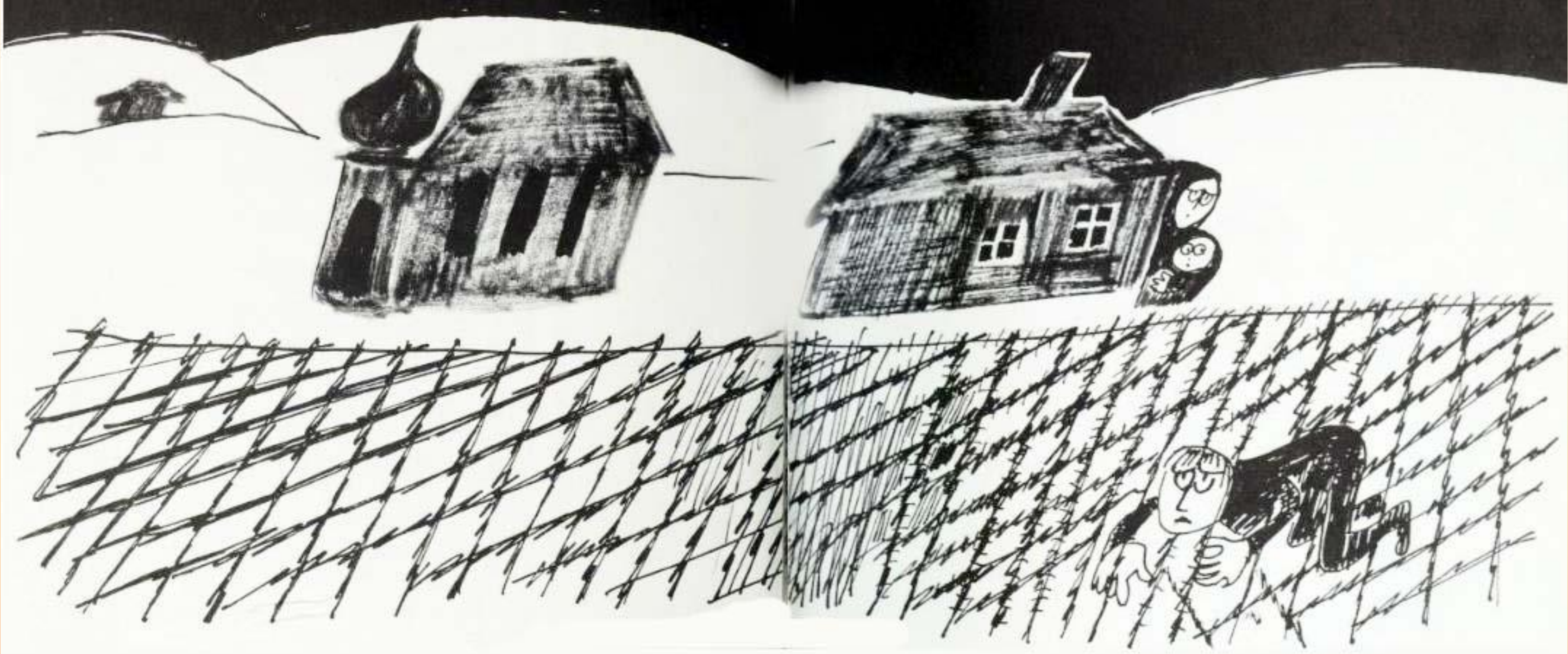
त्याच सुमारास फ्रान्समधील लोकही त्यांचे हक्क मिळवण्यासाठी लढत होते. ते त्यांच्या राज्यकर्त्याविरुद्‌ध उठले. राजधानी पॅरिसच्या रस्त्यावर सशस्त्र लोक उतरले.

ओरडत, घोषणा देत आणि गाणे गात त्यांनी त्यांच्या हक्कांची मागणी केली: बोलण्याचे स्वातंत्र!धर्म पाळण्याचे स्वातंत्र्य! गरीब-श्रीमंतांना समान हक्क!त्यांनी भयंकर लढाई लढली आणि त्यांचे हक्क जिंकले.

कालांतराने इतर अनेक देशांतील लोकांनीही त्यांचे हक्क मिळवले. पण असे असूनही काही लोकांना कोणतेही अधिकार नव्हते हेही खरे. जगातील अनेक लोक अजूनही गुलाम होते. अमेरिकेतही राष्ट्राध्यक्ष अब्राहम लिंकन यांनी त्यांना मुक्त घोषित करेपर्यंत गुलाम होते. हे आपले भाग्य आहे की आपण अशा देशात राहतो जिथे आपल्याला हळूहळू अनेक नवीन अधिकार मिळाले आहेत.

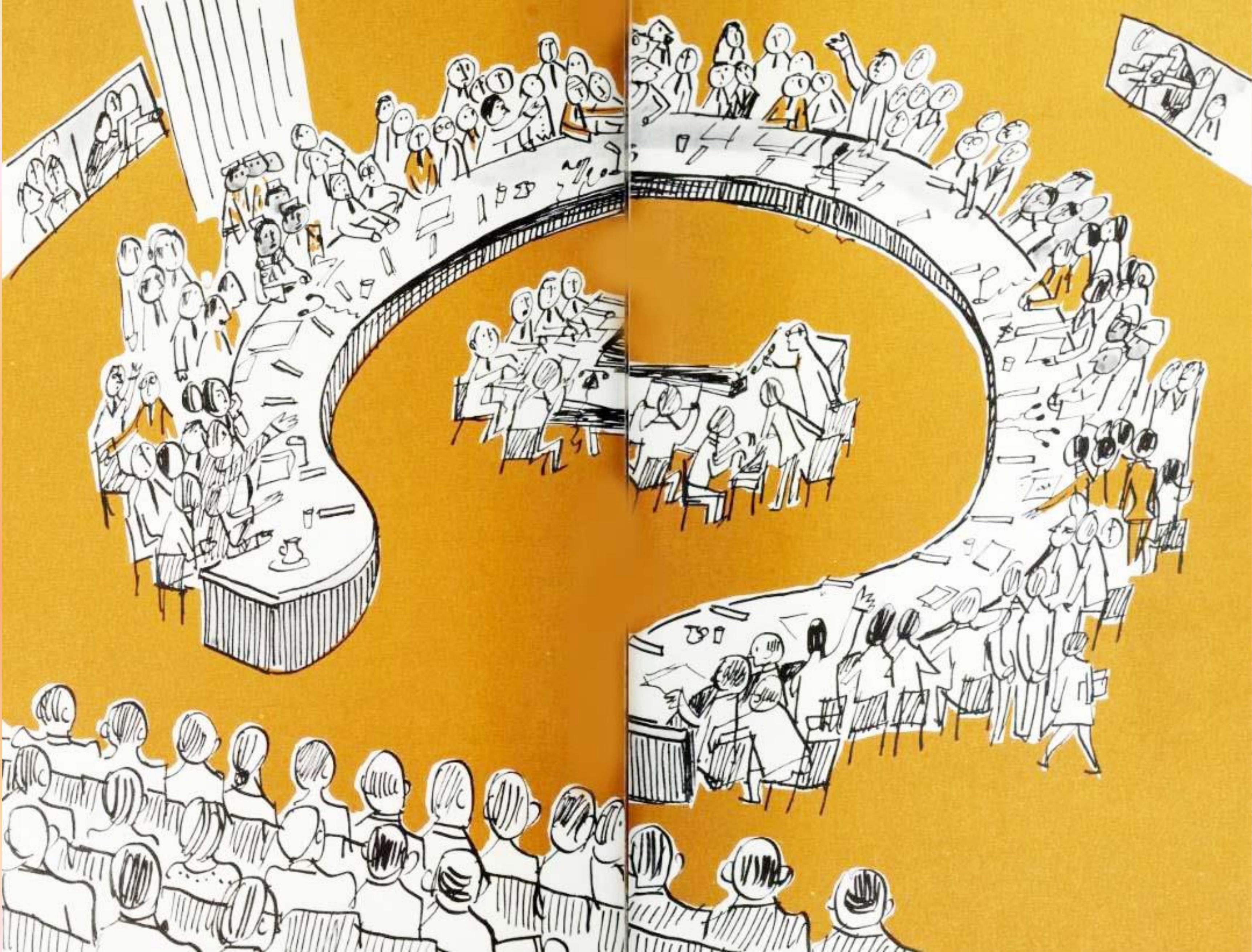
स्त्री-पुरुषांना त्यांच्या इच्छेनुसार मतदानाचा अधिकार. मुलांना शाळेत जाण्याचा म्हणजेच शिक्षण घेण्याचा अधिकार आहे. युनियनमध्ये सामील होण्याचा अधिकार. वृद्धापकाळात सुरक्षिततेचा अधिकार.

पण जगात अनेकांना आपल्याकडे असलेले अधिकार नाहीत. राज्य करणारे सांगतात कोणाला मत द्यायचे. ते त्यांचे काम आणि ठिकाण सोडून स्वतःच्या इच्छेने इतर कुठेही जाऊ शकत नाहीत. त्यांना त्यांच्या धार्मिक स्थळांचे दरवाजे बंद दिसतात. पण ते आपल्या राज्यकर्त्यांविरुद्ध काहीही बोलू शकतात हे किती लाजिरवाणे आहे. ते रेडिओ किंवा टीव्हीवर निषिद्ध असलेले कार्यक्रम ऐकू किंवा पाहू शकतात ही काय गंमत आहे. आपल्या हक्कासाठी आवाज उठवायलाही घाबरतात.

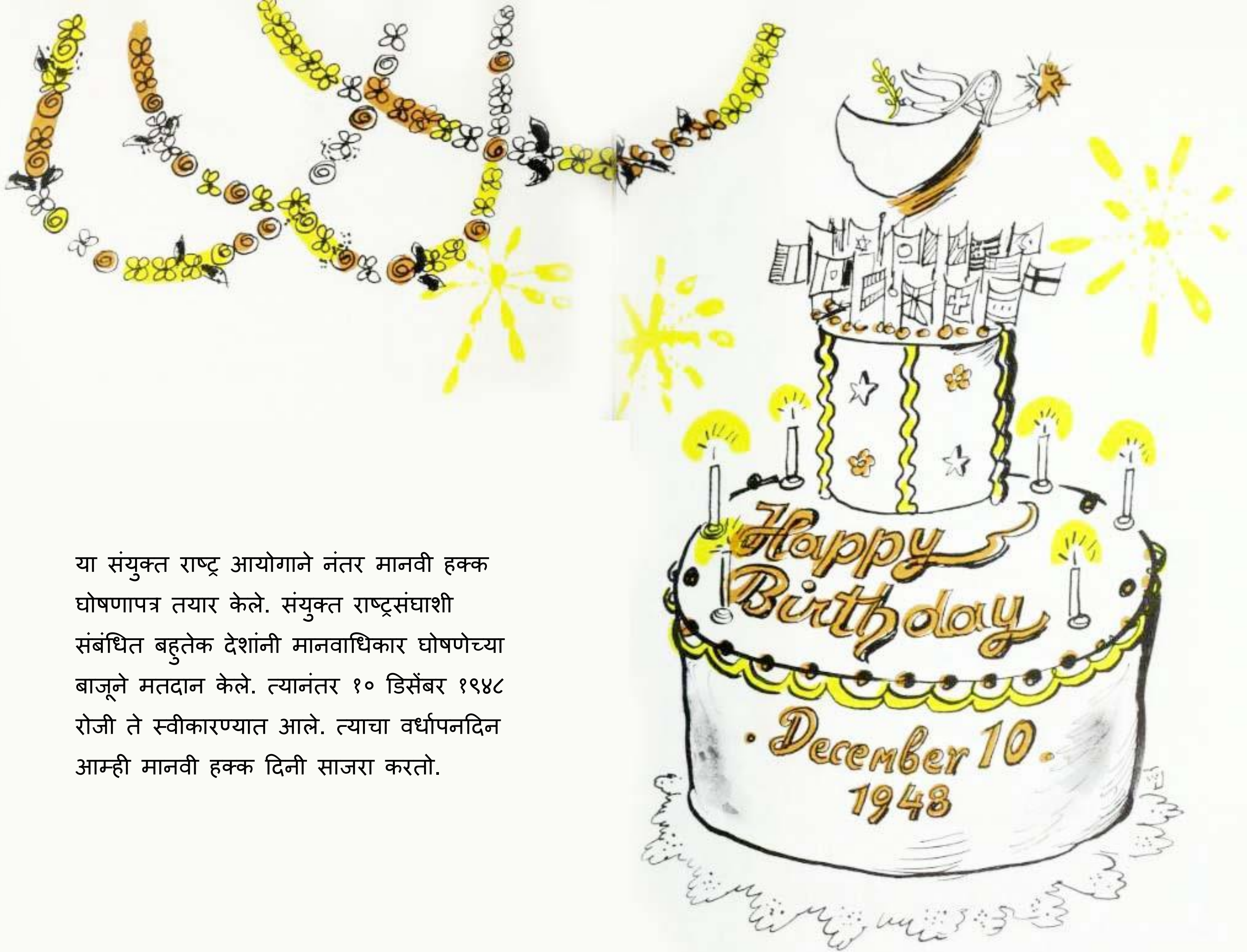
रात्रीच्या अंधारात पोलीस येऊन त्यांना तुरुंगात नेतील, अशी भीती त्यांच्या मनात आहे. काही लोकांना त्यांच्याकडून काढून घेतलेले अधिकार परत मिळवण्यासाठी मदतीची आवश्यकता आहे. त्यामुळे काही लोकांना, ज्यांना कोणतेही अधिकार नाहीत, त्यांना ते अधिकार मिळविण्यासाठी मदतीची गरज आहे. त्यांना ही मदत संयुक्त राष्ट्रांकडून मिळत आहे.

संयुक्त राष्ट्र संघाने १९४६ मध्ये पहिले पाऊल उचलले. जगभरातील लोकांच्या हक्कांचा अभ्यास करण्यासाठी त्यांनी एक आयोग स्थापन केला. या मानवाधिकार आयोगाने म्हटले आहे:

जगातील सर्व लोक एकाच मानवी कुटुंबातील सदस्य आहेत. ते एका हाताने काम करतात. ते एका चित्ताने विचार करतात. त्यांना भावना तितक्याच भावतात. त्या सर्वांना समान अधिकार मिळायला हवेत.

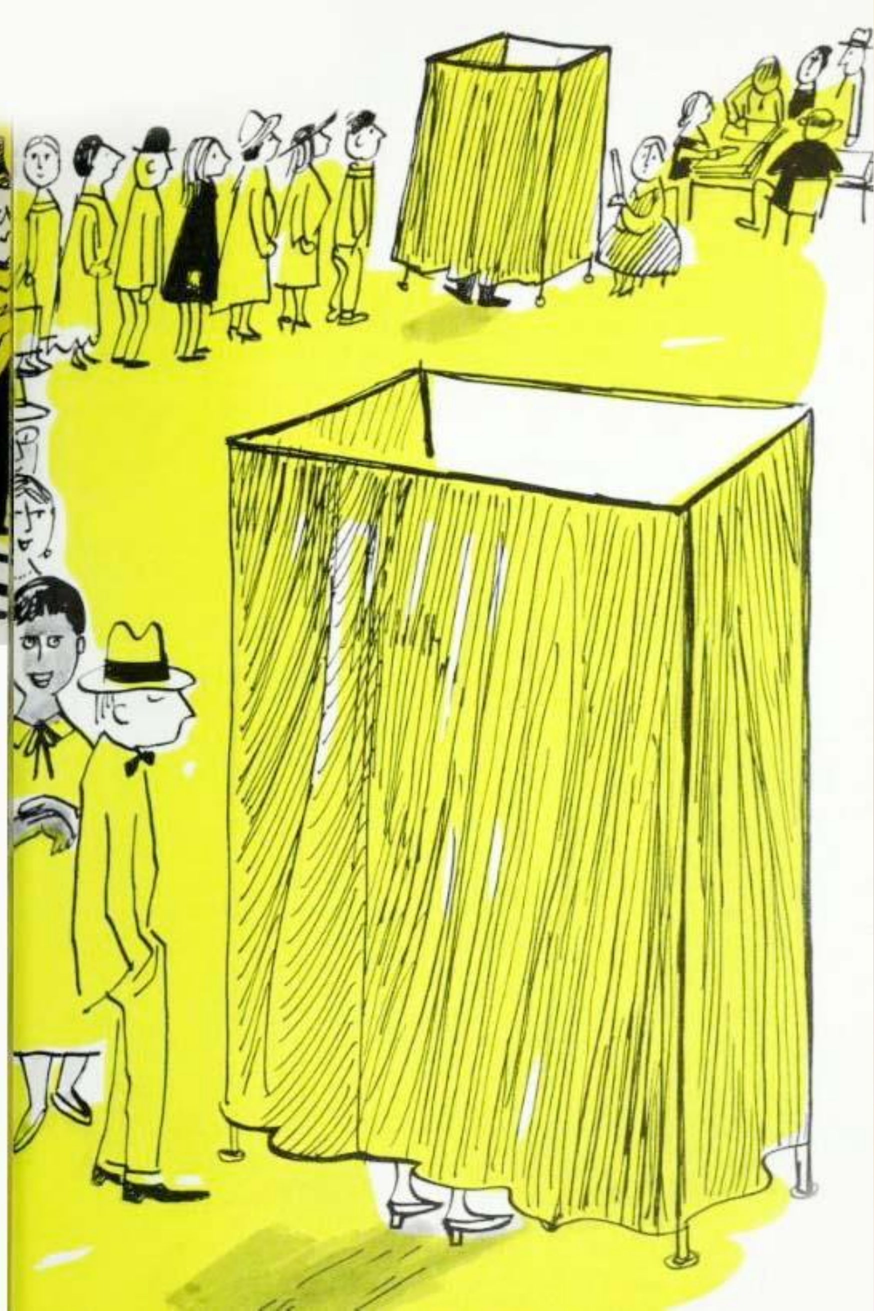
या संयुक्त राष्ट्र आयोगाने नंतर मानवी हक्क घोषणापत्र तयार केले. संयुक्त राष्ट्रसंघाशी संबंधित बहुतेक देशांनी मानवाधिकार घोषणेच्या बाजूने मतदान केले. त्यानंतर १० डिसेंबर १९४८ रोजी ते स्वीकारण्यात आले. त्याचा वर्धापनदिन आम्ही मानवी हक्क दिनी साजरा करतो.

सर्वांसाठी समान हक्क या संयुक्त राष्ट्राच्या ध्येयाकडे वाटचाल यातूनच सुरू झाली. प्रत्येक देशातून मुली आणि मुले यात सामील होत आहेत. ते सर्वांसाठी समान हक्कांच्या बाजूने आहेत हे त्यांना सांगायचे आहे. मानवी हक्क दिनानिमित्त ते त्यांच्या शाळांमध्ये कार्यक्रम आयोजित करतात. किंग जॉनच्या काळात इंग्लंडमध्ये काय घडले ते नाटकांद्वारे ते स्पष्ट करतात. ते बोस्टन टी पार्टी आणि बिल ऑफ राइट्सबद्दल बोलतात.मानवी हक्क दिनी मुली आणि मुले स्वातंत्र्याची गाणी गातात. ते स्पष्टपणे सांगतात की जेव्हा नेता सर्व काही आपल्या पद्धतीने चालवतो तेव्हा जनतेचे हक्क कसे हिरावले जातात. ते देखील स्पष्ट करतात की युनायटेड नेशन्स लोकांना त्यांचे हक्क प्राप्त करण्यास आणि राखण्यासाठी कशी मदत करते.

BOARD OF
ELECTIONS
MEETS HERE

मानवी हक्क दिनी, मुली आणि मुले देखील या मोहिमेत स्वतः कशी मदत करू शकतात यावर चर्चा करतात. ते म्हणतात: आपल्या हक्काच्या बाजूने सदैव उभे राहिले पाहिजे. भिन्न असल्यामुळे आपण कोणाला आपल्यापेक्षा कमी समजू नये. आपल्याला प्रत्येकाशी जसे वागायचे आहे तसे वागावे लागेल. आपण सर्वांना समान संधी दिली पाहिजे.

लेखिकाओं के बारे में

आइलीन फिशर कॉलोरैडो की तलहटी में एक खेत में बने केबिन में रहती हैं। इस केबिन को बनाने में उन्होंने खुद भी मदद की थी। अपनी मेज़ के पास बनी खिड़की से वे खेत-खलिहानों और देवदार के वृक्षों से ढ़के पहाड़ों के परे आरापाहो की चोटी को देख सकती हैं।

मिस फिशर का जन्म मिशिगन के ऊपरी प्रायद्वीप में हुआ था। जब वे पाँच वर्ष की हुईं, उनका परिवार आइरन नदी के पास एक फार्म में रहने चला आया। यहाँ उन्होंने प्रकृति से प्रेम करना और बदलते मौसमों का इन्तज़ार करना सीखा। जब वे स्कूल में ही थीं, उनकी पहली कविता एक स्थानीय अख़बार के हाई स्कूल स्तंभ में छपी। तब से अब तक उन्होंने बच्चों के लिए कई क़िताबें और नाटक लिखे हैं। उन्होंने शिकागो विश्वविद्यालय में पढ़ाई की और मिसूरी विश्वविद्यालय से पत्रकारिता की डिग्री भी हासिल की।

ऑलिव रेब शिकागो विश्वविद्यालय की स्नातक हैं। उन्होंने नॉर्थवैस्टर्न युनिवर्सिटी लॉ स्कूल से एलएलबी की डिग्री हासिल की। उन्हें अमरीका की सर्वोच्च अदालत में वकालत करने की अनुमति दी गई।

शिकागो, इलिनॉय की मूल निवासी ऑलिव ने, शिकागो में ही पंद्रह सालों तक जिमरिंग तथा रेब नामक फर्म में वकालत की। उन्होंने मशहूर रोसिका श्विमर के नागरिकता के मामले को सर्वोच्च न्यायालय में लड़ा, जिसने इस मसले पर मिसाल स्थापित की। मिस रेब, मिडिल वैस्ट के श्रम ब्यूरो में व्याख्याता रहीं। उन्होंने कई पत्रिकाओं में कानूनी मसलों पर लेख लिखे, जिनमें *रीडर्स डाइजेस्ट* भी शामिल है।

वे बच्चों के नटकों के दो खण्डों की सह-लेखिका रही हैं, *युनाइटेड नेशन्स प्लेयस् एण्ड प्रोग्रामस् और पैट्रीआटिक प्लेयस् एण्ड प्रोग्रामस्* । वे बोल्डर, कॉलोरैडो के पास एक फार्म में रहती हैं, जहाँ वे पहाड़ चढ़ने और हाइकिंग का आनन्द लेती हैं।

चित्रकार के बारे में

लिसल वील तब से रेखा व रंग चित्र आँकती रही हैं, जब वे वियाना, ऑस्ट्रिया में छोटी-सी ही थीं। किशोरावस्था में भी उनके चित्र यूरोप के अख़बारों और पत्रिकाओं में छपा करते थे। उन्होंने अनेक बाल पुस्तकों का लेखन किया है और उन्हें चित्रों से संवारा भी है। वे कई बार मंच या टीवी पर, संगीत के साथ, बिजली की सी गति से चित्र आँकती हैं। देश भर के बच्चे उनके इन प्रदर्शनों को बेहद पसन्द करते हैं, जिन्हें 'क्रेयांस के साथ बैले' कहा जाता है।

लिसल वील को अपनी पुस्तकों की प्रेरणा अपनी यात्राओं से मिलती है। वे अपने पति के साथ कनाडा, युरोप के कई देशों और अमरीका के कई राज्यों में यात्रा कर चुकी हैं। वे न्यू यॉर्क में सैंट्रल पार्क के सामने रहती हैं।